

Natuur-inclusieve landbouw, de gangbare landbouw van morgen

position paper

1. Biodiversiteit landelijk gebied onder druk

Het gaat slecht met de natuur in Nederland. De biodiversiteit in het landelijk gebied is drastisch teruggelopen en de kwaliteit van natuurgebieden staat onder druk. Dit blijkt o.m. uit recent onderzoek¹ waarbij wordt gewezen op de negatieve milieueffecten van de intensieve landbouw in Nederland. Overbemesting, verdroging en bestrijdingsmiddelen, in combinatie met schaalvergroting, monocultures en hoge intensiteit van het grondgebruik, hebben het agrarisch cultuurlandschap gedegradeerd tot een ecologische woestijn. De bodemvruchtbaarheid staat zwaar onder druk, wat ernstige gevolgen heeft voor onze toekomstige voedselproductie.

Het is hoog tijd het roer om te gooien. Duurzaam boeren betekent verantwoord omgaan met de natuurlijke hulpbronnen. Er is een geïntegreerde landbouwkundige benadering nodig die rekening houdt met het duurzaam beheer van ecosystemen, hergebruik van grondstoffen, verkleinen van de klimaatimpact en een robuustheid om te kunnen omgaan met klimaatverandering. De landbouw van morgen is de kans voor Nederland om de kwaliteit van het agrarisch cultuurlandschap te versterken en de biodiversiteit te redden.

2. Naar een natuur-inclusieve landbouw

De huidige landbouw zit op een dood spoor: steeds meer energie en middelen moeten worden toegevoegd om opbrengst op peil te houden. Het systeem wordt daardoor steeds onnatuurlijker, de bodem mergelt uit, de weerbaarheid tegen regen en droogte is weg, ziekten en plagen nemen toe. De negatieve effecten van de landbouw op natuur en landschap worden daardoor ook steeds groter. We moeten als maatschappij toe naar een landbouw die gebaseerd is op de natuurlijke draagkracht. Een hoge biodiversiteit is daarbij voorwaarde voor dat duurzame grondgebruik. En een kwalitatief hoogwaardig (historisch) landschap is een belangrijk middel om die biodiversiteit te realiseren. Natuur-inclusieve landbouw gaat uit van die wetmatigheden; en creëert op haar beurt betere omstandigheden voor de biodiversiteit en het landschap (wederkerigheid). Dat is niet alleen in het belang van de landbouw: natuurbeleid dat beperkt blijft tot NNN en Natura2000 zal slechts resulteren in groene eilanden in een dor landschap.

Onder natuur-inclusieve landbouw² verstaan we grondgebonden voedselproductie die gebaseerd is op het streekeigen landschap en die bijdraagt aan de biodiversiteit. Dergelijke landbouw is gestoeld op ecosysteemdiensten van natuurlijke bodems en landschapselementen, en is daarmee onderdeel van een veerkrachtig ecosysteem.

Het versterken van natuur en biodiversiteit in het landelijk gebied kan in Nederland alleen in samenwerking met de landbouw. Boeren zijn immers de grootste grondbezitters, en grote

---

¹ Zie o.a. 'Onderzoek naar de effecten van stikstofdepositie op de natuur' (Wallis de Vries, Bobbink, 2017); <https://www.cbs.nl/nl-nl/artikelen/nieuws/2017/13/grutto-gaat-grauwe-gans-komt/de-boerenlandvogelindicator>; <https://www.cbs.nl/nl-nl/artikelen/nieuws/2017/13/grutto-gaat-grauwe-gans-komt/netwerk-ecologische-monitoring>

² Andere termen voor hetzelfde concept zijn o.a. 'duurzame landbouw', 'volhoudbare landbouw' en 'kringlooplandbouw'.

belanghebbers: zij hebben de sleutel voor een kwaliteitsverbetering van de landbouw, en daarmee van het agrarisch cultuurlandschap, in handen. Een gezamenlijke, integrale benadering en nationale aanpak is nodig voor transformatie naar een landbouw waarbij ‘boeren met natuur’ centraal staat in plaats van tegen de natuur in. ‘Boeren met natuur’ betekent werken aan een gezonde bodem, voermest-kringlopen sluiten en bestuivende insecten en natuurlijke plaagbestrijders inzetten. Logisch gevolg van natuur-inclusieve landbouw is dat de scheiding tussen landbouw en natuur minder scherp wordt en de soorten van het boerenland weer toe kunnen nemen.

De landbouw van vandaag produceert zoveel mogelijk tegen zo laag mogelijke kosten. Individuele boeren hebben veelal geen keuze dan hierin mee te bewegen. LandschappenNL wil bijdragen aan de ontwikkeling, *naast* de landbouw van vandaag, aan een landbouw *niet* is gericht op maximalisatie van voedselproductie maar die optimaal gebruik maakt van de natuurlijke omgeving. De focus op de lange termijn, het produceren binnen de milieuraanvoorwaarden, en het niet uitputten van bronnen staan daarbij voorop. Die natuur-inclusieve landbouw zorgt voor meer diversiteit in de landbouw en in voedselproducten die zich onderscheiden in de markt. Natuur-inclusieve landbouw biedt boeren en tuinders de kans om een nieuwe weg in te slaan. Focus op vergroting van de marge in plaats van verlaging van de kosten.

Voor die transformatie is een integraal kader nodig. Er zijn momenteel veel losse wetten en regels op het gebied van mest, klimaat, water, bestrijdingsmiddelen, ruimte, natuur, dierenwelzijn en voedselkwaliteit. Een integraal kader maakt het mogelijk om inzichtelijk te maken hoe boeren scoren op de verschillende duurzaamheidsthema's. Helder beleid biedt een duidelijke basis voor toekomstige verdienmodellen; het ecosysteem moet daarbij uitgangspunt zijn. Bijvoorbeeld door als raamvoorwaarden in beleid op te nemen het sluiten van kringlopen, een goede bodemvruchtbaarheid, zorg voor streekeigen landschappen, een natuurgericht waterpeilbeheer en het tegengaan van emissies van vervuilende stoffen. Door het perspectief te verleggen van productiemaximalisatie naar een landbouw gestoeld op meerdere waarden, ontstaat in het landelijk gebied automatisch meer ruimte voor natuur- en landschapskwaliteit.

Bij dat alles dienen we het belang van een economisch gezonde landbouwkundige bedrijfsvoering en de wereldmarkt niet uit het oog te verliezen; maar dat mogen nooit argumenten zijn om onze natuurlijke systemen, en daarmee ook de basis van onze landbouw, te vernietigen.

3. Realisatie – onze rol

De provinciale Landschappen en de stichtingen Landschapsbeheer zijn professionele beheerders van natuur en landschap. Met veel lokale kennis en betrokkenheid. Zij dragen verantwoordelijkheid voor de kwaliteit van een substantieel deel van het landelijk gebied, waaronder ruim 110.000 ha natuur. Als provinciale organisaties ‘landschap’ hebben ook wij een verantwoordelijkheid bij het omvormen van de landbouw. En we kunnen als maatschappelijke organisaties een grotere rol spelen dan tot nog toe. Bijvoorbeeld op het terrein van bewustwording, als het gaat om herkomst van ons voedsel of verandering van ons landschap. Begrippen als ‘streekeigen’ en ‘duurzaam’ komen daarbij van pas. Voor een transitie naar natuurinclusieve landbouw zijn de markt, de keten en de consumenten minstens zo belangrijk als de overheid. Maar ook kunnen we politieke druk uitoefenen, en nauwere samenwerking met boeren aangaan.

Last but not least zullen we, daar waar we grondeigenaar zijn, onze bijdrage aan de transitie moeten willen leveren door goede afspraken inzake verpachten en ingebruikgeving te maken. Maar ook door ons af te vragen waar en hoe we landbouw-inclusieve natuur (!) vorm kunnen geven. De kwaliteit van ons landelijk gebied is gebaat bij een integrale benadering. Dat betekent ook dat harde overgangen tussen ‘landbouw’ en natuur’ waar mogelijk te vermijden zijn.

We zullen ons, kortom, moeten bezinnen op de vraag hoe we onze maatschappelijke rol optimaal kunnen vervullen, om op die manier bij te dragen aan de transitie van de landbouw en aan de kwaliteitsverhoging van het landelijk gebied.

4. Stellingname

I. Landbouw is een maatschappelijk vraagstuk

We hebben een industriële vorm van landgebruik ontwikkeld. Die hedendaagse landbouw is het resultaat van politieke, bestuurlijke, economische en maatschappelijke keuzes afgelopen decennia. Het probleem 'landbouw' is dan ook een maatschappelijk probleem, niet een boerenprobleem.

II. Natuur-inclusieve landbouw gaat over *landbouw*

Natuur-inclusieve landbouw is grondgebonden voedselproductie die gebaseerd is op het streekeigen landschap en bijdraagt aan de biodiversiteit. Natuur en landschap vormen geen doel maar vormen een cruciale productiefactor voor natuur-inclusieve landbouw.

III. Natuur-inclusieve landbouw is onlosmakelijk verbonden met natuur en landschap

Er is sprake van een wederzijdse afhankelijkheid tussen landbouw, natuur en landschap. De landbouw heeft biodiversiteit nodig om duurzaam voedsel te produceren, terwijl de landbouw op die manier weer gaat bijdragen aan een rijkere natuur en een mooier landschap.

IV. Natuurinclusieve landbouw is de gangbare landbouw van morgen

Natuur-inclusieve landbouw zorgt voor een weerbaarder voedselsysteem. Een grotere variatie aan gewassen en bedrijfsvoeringen maakt voedselproductie minder kwetsbaar voor externe invloeden. Door de bodemkwaliteit te verbeteren en het bodemleven te versterken ontstaat een bodem die minder gevoelig is voor droogte, overmatige regenval en ziekten en plagen, een groter vasthoudend vermogen van water en nutriënten heeft, en daarmee uitspoeling reduceert.

V. Naar optimalisatie in plaats van maximalisatie van voedselproductie

De landbouw van vandaag produceert zo goedkoop mogelijk. Er is sprake van een *rat race* om zoveel mogelijk te produceren en tegen zo laag mogelijke kosten. Er is een transformatie nodig naar een landbouw, waarbij 'boeren met natuur' centraal staat in plaats van tegen de natuur in. Focus op vergroting van de marge in plaats van verlaging van de kosten.

VI. Taak van de overheid is natuur-inclusieve landbouw te stimuleren

Boeren moeten worden gefaciliteerd om te kunnen omschakelen naar een natuur-inclusieve bedrijfsvoering. De gelden van het GLB kunnen hiervoor worden ingezet. Boeren die middels natuur-inclusieve landbouw duurzaam voedsel produceren zullen daarvoor worden beloond: betere prijzen voor duurzame producten, voordeliger financiering door de bank, gunstiger leveringsvoorwaarden en pachtvoorwaarden, en lagere waterschapsheffingen.

VII. Integraal beleidskader nodig

Er zijn momenteel veel losse wetten en regels op het gebied van mest, klimaat, water, bestrijdingsmiddelen, ruimte, natuur, dierenwelzijn en voedselkwaliteit. Een integraal kader maakt het mogelijk om inzichtelijk te maken hoe boeren scoren op de verschillende duurzaamheidsthema's.

VIII. De keten maakt het verschil

De boer is een groene ondernemer. De samenleving heeft de mogelijkheid, ergo de verantwoordelijkheid, om de landbouw en daarmee het boerenbedrijf te transformeren. Dat moet zich uiten in koopgedrag en consumptiepatronen van consumenten, in de houding van retailers, in de visie van overheden, in de relatie met collega-stakeholders, etc. Ketenpartijen zijn belangrijk om natuur-inclusieve landbouw mogelijk te maken.

IX. Nieuwe landbouw begint op school

Het denken in en kunnen benutten van de kansen voor natuur-inclusieve landbouw begint op school. Inzetten op een natuur-inclusieve landbouw betekent aandacht hieraan geven in het agrarisch onderwijs. Veel boeren zijn grootgebracht met het geloof in schaalvergroting, bestrijdingsmiddelen, kunstmest en mechanisatie. Transformatie naar een wezenlijk andere, namelijk duurzame landbouw, vraagt om ander onderwijs, dat gericht is op de boer van morgen, op het boeren-met-natuur.